

Pavle
Zidar

Bolero

Ta španski ples, ki ga je Ravel navdihnjeno predelal v mogočno simfonično razpoloženje nečesa, kar ni človeško čutno, ampak cvetlično čutno, morda kot zahvala bezgà, ker je oplojen, morda morjá rdečih in belih oleandrov iz istih nagibov, ali sivke izpod Pirenejev – kdo bi to vedel – mi zadaja nerazrešljiv izziv.

Zvoki so najgloblja čutnost stvarstva. Čista oziroma najčistejša spolnost nebesnega dela sveta. Go-

vorica, ki je hkrati tudi že pismenost – hieroglifi.

Drugo pa je to, da je *bolero* kot izrazilo nenehno navzoč v nas – ljudeh.

Ob poslušanju tega simfoničnega plesa se mi je že takoj spočetka, ko je zvok še ves šibak in čist, razločen in enozvočen, izvil spomin na dr. Jiřija Kordulo, s katerim sva bila deset let v zelo osebnih odnosih pod Matajurjem in njegovimi zelenicami ter skalami iz modrega skrila. Spomin, ki mi ga je predramil Bolero, je seveda zahteval še svoj lik v hieroglifih oziroma njegovi vidni prisposodbi v obliki fotografije, ki sem jo imel nekje v knjigah založeno iz časov, ko sva bivala v Kartagini, kakor sva oba imenovala ta pusti skalnati svet.

Ravelova bogata zvokovnost je medtem prešla iz prve plasti v drugo, kjer so se že začenjale obloge in tempo upočasnjenosti.

Bil sem začuden, ko sem ugotovil to potrebo po določeni predstavi ob glasbi – predstavi o sebi in dr. Korduli.

Zvoki so se razcveteli in mi začeli odpirati telo ter vabiti vase oploditveni mrčes.

Spomine.

Pri priči sem se vrgel na iskanje, polno muk, kolikor sem se še spominjal, na skupinsko poletno sliko, ki je nastala ob Nadiži in je bila nekakšen insert sence ljudi iz svetlobe, ljudi, ki so se topili in sproti postajali tekoča snov. Točneje: finale iz bobenskih ritmov. Moral sem se čimprej dokopati do te fotografije v svoji neurejeno urejeni knjižnici, zato da bi čimprej odkril zvezo med glasbo, ki me je zasipovala iz spomina in v spomin nazaj s plošče, ter človekom, ki je njen temeljni imperativ. Gnalo me je torej v ozadje tega pojava, ki je potešenost, spolnost, zvok, ki zapisuje sam sebe v človeka, da se nato lažje izrazi v svojem obratnem sorazmerju: človek – zvok. In sicer v melosu določene zvrsti, patosu, tehniki komponiranja ter

aranžmaju tonskega razkošja z orkestralnimi oziroma instrumentalnimi prijemmi.

Skozi balkonska vrata je plala zračna svetloba svoje rezke vonje po travah in jodu, ki ga je morje navsezgodaj tako polno, ta čudovita solnica s šumi vetra in tokov v sebi.

Zažrto vztrajno sem razdiral knjigo za knjigo in se oplajal v zadahu papirnate duše, ki že leta ni bila prezračena, dokler se mi nazadnje le ni posrečilo po pasjem nagonu izslediti najprej bližino, kjer je fotografija čemela, nato pa še njo samo na strani 177. španskega romana s čudno boleznim naslovom *Torrente de Pareys*.

Zdaj, ko sem sliko držal v rokah, kar verjeti nisem mogel, da ima ta nepomembna predstava ljudi v poletni ici opravka z Mauriceom Ravelom.

Kako smešna skupina ljudi smo bili takrat. Goli, polit s soncem kakor lim medenim.

Dr. Kordula je bil središče te rože. Okoli njega so gnali ženski cvetni listi njegovih štirih žensk, tri hčerke z ženo. Sam je bil okoli ust bel kakor klovn Oleg. Sončno apno. Pred nami je drhtel žar sredi belih prodnih kamnov, na njem pa se je pekla v lapuhovo listje zavita pravkar ujeta postrv. Ob najmlajši hčerki, Jeleni, sem stal jaz, opečen, rdeč košček trde večerne zarje, ki ne more in ne sme potemneti ter potoniti v času.

Dà, bilo je to obdobje visokega poletja, njegova sredina, kolikor sem se še spominjal. Mesec julij, ko je listje vrbja in jelšja sproti zvenovalo in nevidno zgorevalo v sončnem peklu, ki se je razodevalo kakor prah v zenitu.

Mračno lep je ta vonj venenja, kakor smrt pokošene trave, ki jo nosi mrak, da tiho zadiši in odide v neznano smer.

Vsake toliko smo se šli do golega sleč, ženske kot moški, zabredli v moder tolmunski kamen in sprali s plavanjem s sebe ogaben urinski vonj potu. Polebdeli smo od užitka na ogledalasti gladini, po kateri so drseli komarji drsalci, kakor žabe, in se prepuščali tipanju vode in žarkom zrelega sonca – včasih prezrelega. Na bregovih pa so begale kratke senčice in v njih se je drenjal mrčes ter pel suho pesem, dolgo in enolično.

Zanimive na fotografiji so bile tudi črte naših ust ter zažetih vek. Bile so čudno živahne, kakor naelektrene razsežnosti treh osnovnih počel materije (protoni, nevtroni in elektroni). V vseh teh nenadno prebujenih spominih je bilo res polno zvokov. Začel sem odbirati njihovo intelektualno bistvo – sporočila.

Eno teh je bilo tudi dr. Kordulovo zaupanje, da bo kmalu gradil na zelenih lehah Matajurja vikend, na lazih, polnih vode; tam naj bi odživel svojo starost kot upokojenec, beroč latinske klasike, da bi tako čimprej pozabil na medicino (in svoj britof, ki je zdravniška skrivnost in teža vsakega medikusa na tem svetu). Njegov *pozabil* je bil posebej poudarjen in je zvenel kot posebno sovraštvo, namenjeno stroki.

Fotos, ki je bil založen v tem čudnem španskem tekstu (*Torrente de Pareys*), me je premaknil še globlje v leto istega datuma, le da na konec, v december, v čas torej, ko se Kartagina odene v mrzla in tuja zimska

oblačila in ko smo se vsi do zadnjega začeli drenjati pred televizorji, pred tako imenovanimi zabojniki s slikami, iz katerih smo potem jemali kot iz naftalina vso zimo slike tujega dražječega življenja, da smo lahko vanj poskrili ali z njimi pokrili svoje trpeče, krvave vaške biti.

In tako je, spominsko, ob Ravelovem Boleru ter morju, ki je šumé prinašalo v sobo skledé rezkih vonjev odprtih školjk, ter najdeni fotografiji iz časov Nadiže vstal prizor, ki je bil po svoji tehniki in načinu doživetja nič več in nič manj ista duhovnost kakor *bolero*. Tonska resnica v besednem razpoloženju.

Tisti mesec smo kot od sanj obteženi čakali na že dolgo dolgo napovedan film *Vojna in mir*. Bili smo naježeni od pričakovanja. Vsi v Kartagini smo brali roman ali slišali zanj, saj je bila vanj položena zgodba o resnici borodinske bitke, kjer je Napoleon Ruse sicer premagal, a je bil od svoje zmage, čudno in resnično, strt nazadnje on sam, kakor stoletje kasneje Hitler in kakor bo vsak, ki bo na to širjavo stopil in jo premagal.

Obetali smo si filmsko nirvano oziroma odtujenost od kartaginskega čepenja ob kupih snega, modrikastem mrazu večera, precejenih novicah, ki so kapljale v čas in prostor po radiu, časnikih dvomljive vrednosti in ustnem izročilu... Čakanje na film nas je vse motiviralo s strpnostjo drug do drugega in narejeno dobroto.

Žal je tri dni pred napovedanim filmom dolge metraže začelo iz južnega neba snežiti, iz oblakov, bežečih iz Furlanije proti Krnu, kjer je v prvi svetovni vojni Erwin Rommel v kavernah čakal na svojo usodo maršala in bil Napoleon v malem kot *lojtnant*.

Snega je namedlo na kupe, rekel bi skoraj meter in pol, in smo morali gazi vsekavati kot bele grobove. Vsepovsod so bile luknje. Po luknji do cerkve, po luknji do pošte, po luknji do ambulante... Ljudje so bili okomateni v vse mogoče cunje, da jim ne bi mraz in mokrota prišla do živega. Prave breughelovske procesije iz srednjega veka. Bližnji Matajur se je zdel nepreihoden celo za oblake. Bil je nekakšen mesec, ki je padel na zemljo.

Dr. Kordulo je obšlo mazohistično veselje in je vročično ordiniral, pisal recepte, dobessedno razdajal in vsiljeval napotnice tudi takim, ki niso prosili zanje, in mi neprenehoma telefoniral v moj štibelec onkraj ambulante, če že vem, koliko snega je v Ovscih.

Meter in pol – če ne več!

Vsake toliko se je oglasila in kopicila v meni neprijetnost za neprijetnostjo, ki pa je imela v drugem polu sebe prijetno sporočilo: sebičnost. Češ nič se ne boj, naj ga pade, snega, kolikor ga hoče, v soboto bomo sami; ko bo film, se bomo imeli *krasno*. Na Ovscih bo snega čez dva metra, mi bomo pa gledali film... *Film*. Čeprav bodo ljudje crkovali okoli nas.

In v podobnih občutjih so živeli ob nas tudi drugi; vsi čakajoči na film smo drug drugemu želeli potop v snegu.

Zgodilo pa se je drugače: cestna služba je le našla nekje pluge in razrila sneg, južen, težek kot svinec, napit od vode, toda takoj po čiščenju cest je nastopil sibirski mraz. Kartagina je žarela od ledenih ostrin in nizkih temperatur.

Jiří Kordula me je v soboto kakor majordom pričakal na stopnišču svojega doma v domači halji, izredno lepo krojeni, ki mu jo je poslala teta iz *junajütctejša*. Rdeča malinova, kakor satanov plesni kostim, s karirastimi reverji. To je bil, bi lahko rekel, mali hišni manekenski nastop, zakaj Jiří jo je nosil prvič in pokazal jo je le meni – prvemu od redkih gledalcev.

Po ogledu z vseh strani sva odšla v sprejemnico, kjer so knjige napolnjevale police do stropa. Sama antika v najrazličnejših evropskih jezikih: nemščini, francoščini, italijanščini ter v originalu – latinščini. Prekrasni knjižni primerki z rdečimi, trdo vezanimi hrbitišči, ki pa so hranili v svoji konzervirani vsebini nadvse aktualen svet idej. Tako Cicera (*Reden gegen Catilina*), Cezarja (*Bellum Gallicum*), Horaca, Livia, Ovida, Phaedra, Plinija Mlajšega (*der Jüngere*), Sallusta Crispa, Seneco, Tacita (*De vita et moribus Julii Agricola*)... Da, vse to je Jiří Kordula v redkem prostem času jemal v roke in, hodeč sem ter tje, prebiral, se ustavljal, stal in se čudil kakor oblakom nad sabo, ali v času, ko je dežural od Celja do Jesenic, tam, v časih velikega Miha Marinka, takoj po tki. osvoboditvi, ko si je čudežno rešil življenje in kožo. Njegova sreča je bila v tem, da ni bil duhovnik, kakor denimo Šolar, ali profesor, kakor denimo Francè Terseglav, ampak praktik, ki je ljudem zasajal v rit termometre, pisal recepte in kakšenkrat katerega operiral, čeprav je bil *zavodar*... in to še kakšen *zavodar!* Šuštarjev sošolec. V resnici ali po resnici pa Jiří prav slednje ni hotel biti: zdravnik. Zato je bil nekakšen trajen pohabljenec dobre zavodarske izobrazbe: na tihem je gojil dalje ideje, zrasle v klasiki, bil velik poznavalec poezije in besede vobče, pred katero trepetajo skale in sonce, ta veliki sovražnik nemiselnega sveta. Neredko je poezijo iz vseh jezikov, ki jih je dobro obvladoval, tudi prevajal in prevode polagal kar v zaboje za instrumente in drugo opremo, ki je je bil zdravstveni dom deležen. In ne bom pretiraval, če rečem, da je prevedel vso svetovno poezijo. Ko sem o tem spregovoril z Urošem Kraigherjem, je bil ves iz sebe. Še zdaj ga slišim, ko je vzkliknil: Jaz se tukaj mučim, kje nastrgati nekaj olupkov Danteja, vi pa pridete iz Kartagine in pravite, tam ga je na kište kakor mila... Majka vam mila! In se je takoj odvrnil s spačkom v Kartagino in pregledal zaklad... Res, to je bil zaklad, vendar brez posluha za neki pomen, ki se mu reče večnostna *belina* na kitari oziroma struni, ki brni tudi še potem, ko ne več. Jiří ni dojel bistva poezije: njenega skrivnostnega razodetja, ki ga vedno samo slutiš, ne dojameš pa nikoli... *Nikoli*. In te slutnje ni znal uloviti kakor Udovič. Zanj ni imel čuta, zato je tudi bil, kar je bil: zdravnik v Kartagini. Vendar pa v tem kraju res edini, ki bi mu jaz postavil spomenik. Njemu in Hemingwayu. Ta je namreč tudi bil po volji *usode* eno uro v Kartagini.

V sprejemnici, uro pred pričetkom filma, je bilo nekaj imitacije: visokokulturni ambient in njegov kreator sta bolehala za neko ponarejenostjo. Jiří je hrepenel sredi snega za eksotiko džungle. Želel si je atole, liane, kače, tigre in let zeber. Poleti pa je jahal na želji po ledu in Eskimih... Hotel je torej imeti vsaj v svoji sobi Pariz, če ga že ni mogel res doživljati v Rue du Pré-aux-Clercs.

Zato je kot sprejemnice krasil kamin iz sivobebe marmorne mase,

v njem je prasketal ogenj iz smrekovih drv. Okoli ognjene svetlobe je imel udobne nizke stole za debelo antično rit à la Goering, pokrite z ustrojeno ovčevino, pred stoli, tik pred vstopom v kurišče, pa je žarel kararski rdeči marmor.

Povabil me je v ta vodvil in zastrmela sva se v igro plamenov, ki so praskali zrak. Ali v življenje sveta, preden je bil svet.

Obšlo me je milo spoznanje, kako mehak je bil nekoč ta trdi, kruti svet, nestalen in svetlobe poln. Ta mračni velikan, sedaj v obliki Tibeta, puščave Gobi, Himalaje v negibnem zamaknjenju v svoj davni praspomin: *v ogenj*.

Po robu kamina je bilo vse polno starih likalnikov, ki si jih je Jiři nabiral kakor svoja leta, da si je z njimi očičkal že tako preveč obloženi dom. Te male lokomotive na oglene iskre so bile njegova strast. In kakor v vsaki strasti pretiravamo, je tudi on v svoji. Trije, morda dva likalnika bi res bila primerna kot starina, vse to železje pa je bilo ropotija in dušeče, dušeče... Ta del sprejemnice pa je bil še drugačna galerija: likovna. In moram reči, da kar izredna. Imel je Zorana Mušiča, svojega mladostnega prijatelja, Jakopiča, Bernika, Ciuho, Spacala z njegovimi izrednimi sredozemskimi svetlobami – edinimi, ki so res svetlobe morja in zraka in soli.

Za šipami se je hitro približala noč. Prava polarna. Slišal se je snežni cvilež pod hojo. Plesen mraza je začela prenikati skozi stene. Nad Matajurjem so se lesketale zvezde. Samo v mrazu so tako čiste in bleščeče brezhibne.

Jiři je užival nad tem svojim ubogim trenutkom zmage nad naravo: bil je na toplem, in bil je tam, kjer morda ne bo nikoli: v Parizu, ki si ga je pričaral kar doma (a kjer je tistikrat njegov prijatelj iz stare Jugoslavije res bil, Mušič). Tudi zdravje mu je še dobro služilo, pred sabo pa je imel dosti ciljev še, eden med njimi je bil vikend in pokojnina. To naj bi užival do devetdesetega leta na matajurskih košenicah, beroč *Reden gegen Catilina* oziroma Cicera, Properca, Tibula in Puškina.

Slednjega je recitiral in recitiral do pen na rezkih ustnicah.

Tu naj bi kakor barbar pekel krompir, na Matajurju, trl orehe in poslušal vodo, njen spev krotkosti – njen magnifikat, zakaj, če je kje kaka Devica Marija, potem je to voda in ne ideja, ki obseda (*bajè*) mene, češ da je samo to stanje racionalno, vse drugo pa globok razhod oziroma nesmisel. In red te vrste je bil zanj nacizem: ta ni našel nobene sinteze življenja ideje ter vode.

Tam gori bi bil on Pan.

Vtem je prišla madame Lida s hčerkami, svojimi nadaljevanji v treh etapah: Majdo, Rosvito in Jeleno. To so bile deklice krhkega mesečnega čustvovanja. Rahle kakor megla in ki se umikajo pred vsakim moškim pogledom.

S prihodom žensk je bil naznanjen čas, da se spektakel *Vojna in mir* pričinja.

Oziroma borodinska bitka.

Dame so bile vznemirjene, kakor so pred vsemi prijetnostmi, ki prinašajo s seboj nepredvidljive avanture tudi za počutja določenih predelov ženskega telesa.

Vse so imele v rokah lesene skodele z arašidi, Lida pa je imela po eno tudi za naju dva, da bomo gredoč srebali slastno ameriško maščobo med prizori, ki si jih je izmišljal v navalu duha Lev Nikolajevič Tolstoj v zgodbah, za njim pa še filmska tovarna, ki je vsaki njegovi besedi izdelala še prototip v treh razsežnostih.

V tisti četrte ure, ko smo se posedali, presedali in naravnavali v lege pred philipsom, velikim zabojnikom, kjer so se že segregali prizori, je v pečeh, treh lončenih, prasketalo in se gnalo kakor devet kolovratov.

Gospa mati in žena Lida je sijala, okovana v vazelino ledu. Zrla je v naju, a nekam čez in skozi naju – v naju gola. In to je Jiřija navdalo z neizrečeno asociacijo, da je tako gledanje gledanje prve žene, Eve. Oziroma kače.

Segel je po knjižici in nam beroč začel predstavljati Tolstoja, dokler smo še čakali na prizore. Da bi tako ustvaril določeno klimo oziroma razpoloženje in da je, predvsem sebe, eksponiral v višje počutje, o katerem Šalamun pravi – bradlja, Hegel.

Jiři je ril z debelimi minus stekli po straneh broširke, listal in postal, da je prebral najprej zase, nato pa odrecitiral še nam to ali ono in se zahihital.

V Levu N. Tolstoju je marsikaj, kar je včasih zbuvalo sovrařtvu podobno čustvo...

Si slišal, a? se je obrnil name. Predvsem name.

Sovrařtvu podobno čustvo, je poudaril znova in me vpiljal z bleščavo stekel, ki so odsevala lesteneč. Predvsem male koralde, ki so se prelivalo v svetlobi čudnega žvenketa. Njegove male in hudobne oči pa so praskale moj obraz in vtiskovale vanj svoj temni čustveni svet zdravnika – hudodelca.

To nekaj je včasih samo kot namig hušknilo iz njegovih pogovorov...

In me je znova polikal s hudobijo svojega intelekta, ki ponavadi zre iz oči topo kot sekira, ki je sekala žeblje in ni več sekira, ali pa je britev smrti – tvoje seveda.

Često se mi je zdel kakor človek, ki je v globini svoje duše neomajno brezbrizen do vseh drugih ljudi. Toliko višji, toliko mogočnejši je od vseh, da so mu kakor mušice in da mu je njihovo početje smešno in klavarno... Vse preveč se je oddaljil od njih v neko puščavo in tam se samotni, z največjim naporom vseh moči svojega duha poglobljal v poglavitno – v smrt.

Slišiš!

Slišiš!

Zdaj poslušaj: *Zakaj naj bi narava v svojih zakonih ne napravila izjeme, da bi podelila telesno nesmrtnost enemu človeku? Zakaj ne?*

Si slišal?

Pritrdil sem, da slišim.

Kdor se je naučil misliti, težko veruje. Živeti v Bogu pa je mogoče samo z vero. Tertulijan je rekel: Misel je zlo.

Misel je zlo...

Misel je zlo, je ponavljal in rasel v neko čustvo napetosti, ki je prehajalo v eksplozijo – brizanco.

Si slišal to?

Dosti, dosti, Jurij! se je oglasila Lida. Misliš, da gospod Hajna tega ne ve!

Česa?

Kar si pravkar prebral.

Jaz te vprašam: česa ne ve Hajna?

Kar si prebral in basta.

Ma-ma! so zavpile vse tri hčerke naenkrat. Spet začenjaš!

Tako torej: povsod začenjajo mame, hudiča. Mame so angel in hudič.

Jurij pa je sovražno in prezirljivo preslišal vse apele in bil pripravljen dalje goniti svojo v okvirih sposobnosti, ki pa so že rahlo silile čez okvir. Bile so že grožnje.

Jurij, prosim te!

Glas gospe Lide je bil tisti glas obvladovanja spolno trdega moškega telesa, preden vstopi v veliko dvorano iz riževega sluzja.

Ah, sem pomislil, kakor povsod v zakonih, in zrl v ta dolgčas polnagih občestev.

Jiři je vztrajal kamnito trdo dalje: Vprašam te, kaj sem mu prebral?

A-taa! so dobesedno zatulile frenetično vse tri hčerke hkrati v en glas. Neee-haaaa-j!

Nič nehaj! Zakaj nehaj! se je potegoval zase Jiři. Jaz hočem vedeti samo, kaj sem Hajnu prebral. To in nič več.

Majda, brihtna šestnajstletna mrha, mu je zalučala: *Kdorsejenaučilmi-slititežkoveruje... In: Živetivbogupajemogočasamozvero... Tertulijanje-rekelmiseljezlo.*

Saj tudi zares je. Je. Je. Je.

Dosti, Jurij! se je zavehementala Lida. Ti si vprašal, kaj si gospodu Hajnu prebral, in Majda ti je odrecitirala od črke do črke, kaj si. Ti to zadostuje ali ne? Ali naj imam sedaj seminar o tem?

Samo to nam še manjka; se je zahudovala temno, kakor čriček v večeru, Majda. Rosvita in Jelena pa sta ga sovražno vsrkavali kakor gobi.

Ne, ne, se je branil Jiři, o ne... Gledali bomo film in imeli bomo svojo milo predstavo, tepke. Ve sploh ne poznate Tolstoja in boste pač gledale nekaj, česar sploh ne poznate. Gledale boste paradižnik, v resnici pa bodo kosmulje.

Ali ti mar poznaš ameriški Srednji vzhod, ko zijaš kavbojke noč in dan? Povej – ga poznaš? Je tam kaktus ali pomaranča? ga je zajezovala Majda.

Poznam, žal poznam ga. Tam je kaktus.

Ti vse poznaš.

Na žalost – vse! Naša mati so dejali: hvalabogu! In se presedel, snel očala, jih drgnil s kožico jelena ali polha in govoril le še z mano o tem, če sem danes dobro pisal.

Veš, kaj tebi manjka v Kartagini, da bi res dobro pisal? Vsak dan ena maslena ritka.

Ataaa!

Ali s tabo govorim? Jaz govorim z gospodom pisateljem Hajnom. Maslena ritka, Hajna, poj se pa piše.

Jurij, nehaj! je zapršelo steklo ženskih glasov, ki je grozilo spremeniti večer v krvave zareze. V pekel. Družinsko eksplozijo, pri kateri naj bi bil navzoč tudi jaz, in naj bi gledal, kako tudi pri Kordulovih frče po zraku duše in zobje in je potem mati ter žena tista kosovska devojka, ki lepi skup prekrasne ude svojih hčerkic, ker imajo pač matere to dolžnost v vseh bitkah, moški pa žal ne. One – in samo one – imajo neposreden stik z naravo. In samo iz tega stika prek žene je vse na novo prefiltrirano v bit. V juhico telesa, ne prevročo in ne preslano. Ker sicer bit telesa ne bi preživela. Žena je vedno velika ledvica tega bistva. Moški ni nič. Ženska pa tudi nič, če nima za koga prefiltrirati narave, kadar je ta najčistejši kaos . . . Žena torej povzroči eksplozijo, ker pač zmeraj *začenja*, mož je njena moč, ko pobije otroke in jih trga na kosce – žena pa potem joče in pobira skup kosce. Roke, usta, noge, lase, nohte, izraze obrazov . . . In lepi vse skupaj spet v prejšnje stanje, kolikor je to sploh mōči.

Družina je blaznica. Brutalno tržna zadevščina.

Jiri se je v hipu ovedel. V glasu svoje soproge je začutil *začenja*, ki potem razjebe, kakor on pravi temu, vse na tem svetu. Ni namreč na človeku svetega delca, ki ga človek ne bi šel oskrunit, kadar nastopi čas kaosa. To pa ni nič drugega kakor poučevanje nekoga, ki se ne pusti poučiti. Bolje: ker se ne more dati, ker je ves, kakršen je, že poučen.

Sreča, da se je prikazal na ekranu Sandi Čolnik, najboljši spiker vseh časov, ki nas je pri priči z žarometom svojega posmeha nad vsem, kar je svetega, pripravil do mirne vdanosti.

Kakor da nas je pičil s strupom miru.

Na kratko nam je spregovoril o romaneskni umetnini skozi primerjalne sisteme ekranizacij teh. Odpadel je čtivski pozitivizem. Nato pa presahnil v nič, kakor duša. Takoj po tem pa so nam začeli servirati zgodbo v slikah, kjer so besede učinkovale kot hromo sredstvo polpismenih.

Film je postajal testo – razvlečen. Preveč posladkan s patriotizmom ali domovino kot materjo mlekarico. Sicer pa zanimiv z druge perspektive: kako denimo na širjavah Rusije vsak pogori, kdor stopi tja kot okupator. Na ta sveta tla, polna svetlikajočih se ikon, gorečih sveč, posrebrenih rek in jezer, ki jih krase še slavčki, med in neugnani vonj melise ter nasprotujoče si značajske lastnosti ljudi, kot so plemenitost in razvrat, žrtvovanje in sebičnost, dobrotta Jezusa Kristusa in demonija Satana . . .

Kar naprej smo spremljali prateže obeh armad. Reke soldatov, bebahkih komandantov vseh činov. Cesarje, carje, maršale, zvijačne polkovnike in drugo sodrgo z epoletami.

Videli smo starega Kutuzova, ki so ga privlekli iz naftalina usode.

Žabjakrakega Napoleona, Davousta, Neya, Murata . . . Caulaincourta, Béliarda, Besthiera.

Kneza Bagrationa, princa Würtenerškega, Dohtusova, Wolzogna, Barclaya.

Prekrasna, valovanju vetra odvezta ovsena polja.

Pa taktike v glavah ter taktike na terenu.

Premike, premike, premike.

Soočenja konjenic, belih oblačkov karteč, kot žegnanj.

Bežeče nepregledne množice. Reke krvi, ki je bila oblečena v soboljevino.

Bedo, ki je sopotnica vsake smrti, posamične in množične.

Jiři se je nagnil k meni, ko da bi videl od strani vame, kako me te slike dolgočasijo in kako vse že vem, kaj je takole klanje.

Ti . . . , zašepeče. Me vpraša včeraj . . . Kaj naj naredi, a ne, ker vse kaže, da v človeku duša res je, on pa ne bi rad živel po smrti. Misлил je, da duše ni, zdaj pa je zvedel, da duša je . . .

In Jiři se je jel dušiti v smehu.

Nagne se čisto k ušesu in mi tanka vanj: Vpraša me, če imamo v medicini sredstvo, da bi ubili njegovo dušo . . . Imamo, sem mu odvrnil. Kakšno pa; kako se mu reče? me sprašuje dalje. Plačam ti sto tisoč. Samo ne z dušo v večnost in živeti dalje . . . Ne več . . . Odgovoril sem mu: Ubij svojega vnuka in boš imel ubito dušo . . .

A-taa! Zakaj spet kvariš večer?

Pejd . . .

Sklonil se mi je še bolj v sluh in nadaljeval: Tako je bil žalosten, ko sem mu povedal za to sredstvo, kot tisti mladenič v priliki, ki mu je Jezus rekel, pojdi in vse prodaj . . . Ne, tega pa ne morem, mi je rekel. Potem pa bom le moral . . . K spovedi! Res boš moral, sem mu nasvetoval. Torej se duše ne da ubiti, medicinsko? Njet! Razen če ubiješ vnuka?

Ata, neslan si, da veš!

In v filmu se je prikazala granata kakor buča. Se nekaj hipov vrtela, vrtela . . . Konj v bližini nje je zahrzal in vrgel s sebe jezdeca.

Knez Andrej Bolkonski pa je kar stal.

Da vidimo tole, je rekel Jiři in utihnil.

Iz granate je uhajal dim in vrtel kroglo . . . Buh, je zagmelo in ta nevidni vzbuh besede je obsul kneza. Tako je bil Andrej Bolkonski smrtno zadet.

Nestrpno sva čakala z Jiřijem, kako je kamera prevedla njegova občutja, kaj ni razumel v življenju in kaj razume sedaj, ko umira.

Njegov pogled strne vrhove zelenega gozda v obroček, nekakšno linico, ki vodi človeka k enemu samemu cilju: k nebu. Okoli Andreja se vse maje, vesolje in zemlja.

Potem pa zavejeta mir in gluhoti.

Veter samo vidiš, ne slišiš pa nič.

Tiii . . . Zelo dobro, boljše kot roman, je zašepetal Jiři. Bal sem se, da bo spet kakšen Dostojevskijev bes, še v smrti . . . Oni tako radi nihilizirajo.

A-taaa!

Oni vse spremene v vodko; še ribe.

In z nekega slavja se prikažejo ženske – knežne. Obrazi jim sijejo kakor razgaljene, doječe dojke. Polne čustva, strasti v odtenkih.

Res: mleko je predvsem belo čustvo; življenje je bela stvar in ima svoj dom v dojki.

In bitke je bilo potem kot še nekega polnega, srečnega telesa – konec.

Moskva v temi je razvalina. Francoska armada, čeprav zmagovita, odhaja v smrt. Čudno. Kakšna past starega Kutuzova! Naftalina usode.

Ruska smrt je sinja, mrzla, dve ledeni ploskvi na vročičnem licu. Zona groze.

Kakšno zmago si je izmislil Kutuzov.

Napoleon je presenečen in ne more verjeti, da ruski poraz prinaša Rusom to, kar si je on tako srčno želel.

Njegov pogled je poln svečane groze.

V hipu postane navaden žepar in začne bežati. Beži in pušča za sabo, kar more. Predvsem svoje vojake, ki plačujejo slabo in nepredvideno misel svojega cesarja. Spreminjajo se v belo, v odrešenje snega. Nad njimi pojo vetrovi.

Res: konec borodinske bitke je Patetična – Patetique.

Ludwig van Beethoven.

Vsak konec je glasba.

Borodinska bitka in njene posledice so nas spremenile – mene, Jirija, Lido, vse tri hčerke. Morda nocoj celo Kartagino, ki je gledala film.

Delček francoske armade smo. Tudi mi smo marširali na Moskvo. Vsaka švicarska dolinica maršira, tirolska, vsi hočejo Rusom smrt. Vsi smo še strnjeno okoli Napoleona. Zakaj?

Uničeni smo. Zamišljeni.

Koliko časa zdržiš, da si tako ves drug? Čakam, da vidim to na samem sebi.

Smo čas iz mesa.

Blazno, se je oglasila Lida z glasom, ki je bil glas nekoga drugega, ne njen.

Crkniti za blazno idejo . . .

Ah, kje pa! se je oglasil Jiří. To ja ni ideja. To sta dve uri. Tu gre za prostor, ki je čas. Le da je Napoleon imel v rokah francoskih šestdeset minut, Kutuzov pa ruskih, ki so dosti daljše. V času je tudi biologija. Pogledj Solženicina, kaj je dal skozi, zdaj pa dodaj njemu za kompanjona mene. Moj čas je kranjski, mojih sedem let aresta je v Rusiji štirinajst let.

Posledice ruskega poraza so nas še vedno spreminjale, vendar je vtis plahnel.

Čez nas je še šel tok velike duhovne energije. To je bila zelo preprosta taktika starega Kutuzova, ki se je šel spolnost tako, da je izvabljal moškost Napoleona na svoje koščeno, starčevsko telo . . . Ta starec iz naftalina je nenadoma pomladel in nenadoma si je pozelel žensko v obliki mladeniča

Napoleona. Vse mu je dal, da bi prišel do orgazma. Dovolil mu je požige, poboje, teptanje sebe, samo da ga zvabi vase.

Kutuzov je bil res prefinjen psiholog-travestit, ki je Napoleonu nastavil Rusijo kot dražljivo spolovilo. To spolovilo se imenuje Borodino.

No – in? je vprašal Jiří.

Odgovoril sem: ko zgubiš smisel za transcendentalno, si na svetu končal.

Prek obraza mu je šla pod kožo žrd.

Ti in tvoj Bog, te prosim... In tvoja pisma... Vse se začenjajo v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha... amen.

In s tem vpadom vame je borodinski vtis razpadel, kakor razpade v komolcu človek, ko je v grobu. Grob posrka iz telesa besede in iz svinje krulež.

V Jiříjevih očeh se je zabliskal trepet, in ko se isti trepet sproži tudi še v času nekega prostora, se začne oblikovati nova pomenska kvaliteta. To vem iz izkustva pri vseh nenavadnih spremembah pri sebi in pri drugih. Ta kvaliteta je seveda lahko zelo nekvalitetna.

Spregovorila je tudi gospa Lida.

Njej je bilo seveda predvsem všeč to, kar se je otipljivo videlo: *igranje*.

Odigravanja borodinskega zgodovinskega spektakla.

Kostimi.

Napoleon.

Všeč ji je bil draž seksa, ne toliko seks sam. Ali zmaga-poraz oziroma poraz-zmaga.

In tisti lepi beli francoski zobje ter snežinke. Ruske... Ki so kot hostije... Potem Nataša Rostova... Plesi, šampanjec. Stiske čustev, kar moški prezirajo.

Hčerke so bile brez kakršnekoli besede oziroma mnenja. Svoj intimni vtis so hranile za čas, ko se bo nad Kartagino spustil tisti pomijasti čas s postanimi urami čakanja. Na koga?

Ko ostanejo le trije kipi, vsak na svojem voglu.

Vstale so in odšle blede, preščipnjene v pasu kakor ose, v svoje sobe, kjer se bodo povlekle iz oblek kakor iz jabolčne lupine in se skrile v tople odeje in sanjale o drugih bitkah – bitkah za njihove noge.

Mi trije pa smo še posedeli na svojih stolih in prisluškovali potemnelim odmevom v nas.

Z visokih polic, čisto pri stropu, se je oglasil kak Ovidov stih. Iz smrti Ajshila.

O mihi de fratis Ponge

gratissime natis...

Po malem nas je film še mlel. Nismo še začutili groze samotne Kartagine blizu Rezije, ki je nihče več ne povoha, razen srn ponoči, ko prečkajo doline s prižganimi rubini pri plavanju svoje telesne ladje, polne čutne trave.

Kaj bi bilo, če ne bi bilo televizije v teh krajih? Slišali bi le mukanje krav, smrdel bi gnoj in iz zvonika bi se oglašala neplodna četrt noč in dan.

In tudi Jiříja bi ne bilo tu in mene ne.

Življenje je neprijetna zadeva, je dejal ubito Jiři; žal, žal, žal. In ker je to, je pač vse, kar človek počne, neprijet . . .

In tu je zadnji zlog odščipnilo zvonjenje telefona na kaminu.

Vsi smo pogledali na ure: bila je polnoč in petindvajset minut.

In Jiři je res, kakor sem že predvidel prej po trepetu v njegovem pogledu in trepetu svetlobe v sprejemnici, prehajal v eno od svojih novih bистev. Trepet je namreč pojav, ki to naznanja, še bolj pa omogoča.

Zganil je trdno zažete ustnice v besedo: *jebentica*. Na spodnjih ustnicah pa so se pojavili šivi iz kožnih gub.

Pogledali smo se z očitkom: v tej uri!

Medtem je telefon eno svojo tehnično serijo že odpršel.

Nič več ne bo, je rekel samotolažeče Jiři. V tem pa je znova zabrlizgalo kakor na kaki tovorni postaji, ko premikajo (*foršibajo*).

Lidočka! je zaprosil ponižujoče Jiři. Pojdi in ga, hudiča, izklopi!

Ni za misliti, Jurij!

Potem pa dvigni slušalko in vprašaj svojo sestro v Paragvaju, kaj vendar želi.

Od kdaj pa imam jaz sestro v Paragvaju? Moja Ann je v Chicagu, če že hočeš vedeti, gospod, in sploh nikoli ne telefonira. Za *kristmasa* že ali na *hepi nev jar*.

Lidočka . . .

Jiři je vse težje dihal. Môra telefonskega zvonjenja ni pojenjavala.

Reci, prosim, če je zame, da sem na terenu, in da ne veš, kdaj pridem.

Ti dobro veš, da nisi na terenu.

Ti veš, da sem.

Ti si tu, Jurij, zdrav in sposoben, da na teren greš; ti si tu za to, da greš. Prosim . . .

Vstala je in njeni živi prsni narastki so nabadali zrak kakor žejni jeleni in ga nesli k polici s knjigami. Iz tésni knjig je potegnila drobno knjižico in začela naglas brati.

Kot očeta bom ljubil moža, ki me je izučil

umetnosti, živel bom z njim, in če bo treba,

delil z njim svoje imetje . . .

In gospa Lidočka ga je pogledala, kako je pravkar prebrano učinkovalo nanj.

Zvonjenje je prenehalo.

Jiři je dodal: *počiva, kurba*.

Nisem mogel razbrati iz nedoločenega, kdo je kurba in kdo počiva. Ali soproga, ki bere, ali tisti, ki telefonira.

Samo gospa Lidočka je vedela, da ni ona kurba.

Iz ustnih gub sem opazil, da Jiřija jemlje čas v zakup. Znaki ohlapnosti mišic je v bistvu selekcija obraza. Nekaj za smrt, nekaj za življenje.

Lida je zbrala tačas v sebi ves sadizem in vse maščevanje, kolikor ga je premogla, in brala dalje.

Nikomur ne bom predpisal smrtonosnega zdravila . . .

če bom prisego vestno izpolnjeval in je ne bom prelomil, upam, da se bom veselil življenj...

In zvonjenje je spet začelo dražljivo iskati pristane v naših možganskih fjordih – Norveški naše lobanje. V sivi masi, pokriti z belo snežno skorjo, da bi spustilo svoje sidro – glas.

Začela me je boleti glava.

Menda je eden od zvokov zaplul v moj globlji možganski fjord, imenovan *sulcus calcarinus*.

Opazil pa sem tudi, da je zvonjenje obema odvzelo nekakšen zadnji zlog. Jiřiju, da ni mogel izraziti do konca, kaj je življenje, njej pa, da je življen (je) vestno izpolnjevanje prisege.

Hipokratove, da se bomo razumeli.

Jiři je ob tem vstal in začel tekati po sprejemnici, ki je bila razsvetljena z lestencem kot sinagoga. V lestenci kroglicah so se nizali refleksi, prelival se je bogat blišč sončno bele luči.

Bežal je iz kota v kot in začel vse glasneje preklinjati.

Tvoja usoda bo prav nasprotna od veselega življenja, Jurij, je rekla gospa Lida, še vedno vsa pod vtisom Hipokratove prisege: *Svoje življenje in umetnost bom ohranil neomadeževano. V sleherno hišo, kamor me bodo poklicali, bom stopil le v blagor bolnikov in vzdrževal se bom zlih dejanj...*

Jiři se je ustavil v presečišču sobnega geometrijskega telesa in zarjul: **Bodi tiho!**

V glasu je imel zbran bes, kakršnega mi je izkazal le enkrat, ko me je začel mleti zaradi izgovorjave nekega francoskega člana. Samo takrat sem bil izmeček. Tak kot je bila sedaj Lida. Tako kot takrat smo se gledali tudi sedaj: na eni strani jaz in na drugi Lida in on. Sami ne vedoč, zakaj se to sploh godi.

Jiři je svoj bes začel presegati. Stopnjevati.

Drži gobec! se je ponižal prvič. Drugič. Tretjič.

Bilo je grozno reči soprogi, s katero sta še maloprej sesala arašide, drži gobec.

Meni je postalo tako vroče, da sem se želel ohladiti sredi polj pod Matajurjem. V lesku in škripu snega, kjer je pršel v vetru sneženi prah.

Vrzi ti svojega Hipokrata v sekret in namoči ga v svoj drek... Ti, Hajna, ali ti sploh veš, kako smrdi njen drek? Kadar se ona userje, takrat pri nas zračimo, pa naj bo to poleti ali jeseni. To je gnilo grajsko zelje. Njej bi moralo biti ime Zelje.

Jurij! je zatulila zdaj ona. To je nesramnost brez primere. Tega ti ne odpustim... Si me slišal? In res, res se bo zgodilo, da bo tvoja usoda prav nasprotna in se ne boš veselil svojega življenja... Fej te bodi, Gospod Hajna. Samo tole: ali je estetika v sorodstvenih vezeh z etiko? In obratno: če si etičen, si tudi dognan – estetski? Je to pri ženski najvišje izraženo ali ni? Je to neko razmerje med čutnostjo in intelektom?

Potrdil sem ji, da je.

Hvala vsem, se mi je zahvalila s priklonom, se me oklenila in se

razjokala na mojem ramenu. Si otesla solze, bila kakor oprana gredica pora, lepa, zravnana, spet na svojih prsih noseč zrak v neznano.

Drek . . . Gnilo zelje, je rjovel za njo Jiři.

Telefon pa je neusmiljeno zvonil. Med premori, ko se je zdelo, da le ne bo več, mi je Jiři napovedal z diagnozo visoke izkušnje, kdo si ga zdaj, ob eni zjutraj, želi.

Veš, kdo je?

Nisem vedel.

Neka pijana kmečka prasica, ki je že popoldne odšla zdoma na telefon v gostilno. Stavim, da je iz Ovsc. Jajca stavim.

In se je prijel zanje.

Zdaj pa *gasthavs* zapirajo, jasno, ena je . . . On je pa pijan in se očitno sprašuje, po kaj je sploh prišel dol. Boji se žene. In se je spomnil – pome je prišel. Popoldne, zdaj je pa ena zjutraj. Jasno, da lahko zajebava mene, saj sem za to plačan. Zajebava me lahko ob katerikoli uri. Ve, da sem dežurni. Zdravnike sme v tej deželi zajebavati brencelj, ker mu je dovolj konjskega vonja, in Franc Leskošek-Luka, ker mu je čez in čez delavskega švica. Dà, tudi petelin na gnoju jih lahko. Ta celo kirurge.

Ti, pa če je res kdo bolan?

Ti, ni!

Kaj pa, če je? sem vztrajal.

Premalo poznaš moj rajon. Moj rajon je v bistvu carska Rusija. Tukaj si lahko samo Anton Pavlovič Čehov.

Ne razumem te.

Jebentica, tukaj čas stoji. Cagarji se ne vrtijo. Kliče me, ker bi me lahko mirno jutri, a razumeš.

Dvigni, pa mu povej!

Ne morem, moj Hajnek. On je tisti, ki se mu zdi, da je bolan, ne zdi se meni, a kapiraš zdaj. Ne bodi no še ti, kurba zabita. Čuti, da sem gledal film, ve, da sem dežurni, in on ga je tudi, v gostilni, zraven so lepo pili, jedli, pili – a kaj razumeš? In zdaj mora dobiti mene za v eno uro oddaljeno vas, da se bo, rit nacejena, odpeljal domov. Ker bi sicer pijan na poti zmrznil. Pa se spomni: Kordula je dežurni in me bo peljal k petelinu ali putki, ki kašlja . . .

Zasmejal sem se.

O, ti jih ne poznaš, kmetov, kakšne prasice so, ko se ga nacede.

Ta, a ne, ki kliče . . .

Zdržnila sva se, ker je spet zabrlizgalo.

Ta, ta, ta, je šepetal Jiři, je ja omamljen od šnopca, in ne le on, tudi center za ožilje in center za dihanje sta omamljena (vazomotorika in respiratorika). Žile se zdaj zožijo, jasno, ker je v centru gift (strup po slovensko). Žile se samohotno zožijo, ne veš tega? Moč za vzdržbo je ta prasec gladko potunkal v žganju. Dihanje je šibko, kakor da se giblje vata na dihcu otroka . . . Domov ne pride živ . . ., je kazal na zvoneči telefon. In se je spomnil, da je bolan. Ali pa kdo drug pri bajti. In se bo lepo lepo peljal. Zastonj. Vidiš, za to smo zdravniki. Hipokrat bi ga poslal . . .

Jiři, kaj pa, če je res bolan?

Ni, se je zadril, izdril, če ti rečem, da ni. Jebentica! Ni! Ne zajebavaj me še ti, ko me že cel vesoljni svet. Zakaj me ni klical ob treh popoldne ali petih, ko je prišel dol z Ovsc? Ker je napolnil sebe.

Jiři je v hipu planil na slušalko, kakor da jo hoče zadaviti, in sprejel pogovor. Mirno je odgovarjal, kakor da je šele pravkar od nekje prišel in komaj čaka, da govori s tem na oni strani. Še z njim. Nobenega razburjanja.

Koliko temperature ima? je vprašal. A-ha, a-ha. Kašlja?

Sledilo je dolgo pojasnjevanje. Slišal sem košček glasu. Zdel se mi je materinski.

Jiři je dobesedno odvrigel slušalko nazaj na vilice.

Sem ti rekel, da je pijan? In gledal me je kalno, ko da je pijan zdaj še on.

Zakaj mu pa nisi tega rekel, sem se razkuril zdaj jaz.

Ne moreš, Hajnek. Ti si, žal, bedak. Moja žena in ti sta pa dva bedaka – in jaz tretji ob vaju dveh, ker sem toliko dober, da vaju prenašam. Suniti bi bilo treba tebe in njo v rit in potem še Hipokrata in vso slavno Grčijo z Akropolo vred. Tisto njegovo bebljanje o ljubezni do bolnika, danes, ko je tu računalnik?

Računalniki so navadne Treblinke, sem ugovarjal.

Bolje Treblinke kakor ljubezen do pokvarjenega človeka – do tega defekta narave. Če bi bil jaz Bog, bi dovolil življenje samo izbrani rasi, ne pa vsem bastardom in sprimkom. Hitler je bil velik znanstvenik.

Daj no!

Ti, adijo, nimam časa za bastardiziranje . . . Teren me čaka . . . Naglo si je navlekel nase ovčji kožuh, šivan za tako nizke temperature, kapo s šildom, na roke pa si natikoval usnjene rokavice, črne in mrzle, neprožne. Obul visoke, vatirane škornje in pograbil v kotu zdravniško torbo – *ajzenponarico* z recepti, arapulami, stetoskopom in sto drugimi rečmi.

Bil je vidno razburjen.

Poprosil sem, če ga lahko spremljam.

Ni-ka-kor!

Pa če se ti v tej mrzli noči tvoj fičo ustavi?

Ne bo se mi!

Zelo rad bi videl tega kmeta.

Ne boš ga! je zaškripal z glasom in zobmi.

Stala sva na robu noči. Mrzle, divje. Za rahlimi oblaki nad Matajurjem. Sencami bolj kot oblaki, ki jih je razpihoval v tarok karte nočnik. Tam je visel tudi košček mesečeve limone. Kakor dodan robu finega kozarca, polnega vermuta; svitanja.

Sneg je bil škripavo železje. Od vsepovsod je sijal led.

Jiři je pridobival asketsko hudobijo. Obraz je imel ves preprežen s črtami sadizma. Kar gnale so druga iz druge. Dokler se ni nazadnje pogreznil v nič – v plinsko stanje, v katerem se spoje samo še nevtroni.

Prestopal se je v škornjih, kakor da ga že zebe v noge, in odklanjal vsako mojo željo, da bi prisedel.

Ves čas ne – ne in ne.

Ne.

Prepuštil sem ga njegovim bolniškim besnilom in odkolovratil v zgodnje kartaginsko jutro, polno kristalčastegainja.

Slišal sem kašljati vžig avta. Nato je kakor kolovrat motor vzbrnel. Luči so posvetile v mrzlo noč in kopale pred sabo rov.

Začutil sem, da ga v avtu mrazi in da bo dolgo trajalo, preden se bo vsaj malo ogrel.

S filmskimi vtisi, ki še niso docela prešli, in žolčnimi ter sočnimi prepiri zaradi telefona, se nisem mogel odločiti za mirno spanje.

Odšel sem v belo, polarno mrzlo zimsko slavje noči. Hodil sem po vsekanih in zmrzlih gazeih, kjer me je metalo zaradi ledu na rit, vstran in na nos. Pritipal sem se do tišin smrekovega gozda. Slišal sem bezgovo sredico – belo. Mozeg. Sveče slapu so bile nabrane v orgelske piščali in v njih so drhteli mavrični siji. Segel sem v žep po drobižu in ga jel lučati v svetleča se ledena obličja. Oglasilo se je milo zvonjenje in prebudilo gozd. Hitro so pridehtele smole in ostre igle vej, muževne skorje ter druge globoke rane lesa.

Ko sem izlučal ves denar, kolikor sem ga imel, sem se jel vračati po tirnicah ledu v svojo sobo, med knjige in slike. Naložil sem gašperček z oblanjem in prižgal. V nekaj minutah je gus začel greti in žareti.

Zunaj se je na vrtu gubala snežena platinasta odeja in sevala. Hiša iz kamna pa je spokojno spala sen skal.

Odmotal sem se iz oblačil in legel.

Na prsih mi je dojenček, dr. Jiří Kordula, sesal mleko iz nevtronov. Kdaj in kako sem zaspal, ne vem... Zbudil sem se v zelo mrzli situaciji in premišljal, kako izstopiti iz kolikor toliko tople postelje in se napotiti skozi hodnik, po gmotah mraza, kakor kamnih, ki drže čez potok, na mrzlo stranišče, ki je bilo še ob vsem tem iz bele keramike, kakor zunaj sneg, in kjer naj bi izpostavil toplo rit minus šestnajst stopinj Celzija. Pa ne le rit, tudi stegna, mehur, kožo sploh. A s premišljanjem o tem postopku ter stanju, ki me čaka, sem se toliko utrdil pred nepričakovanim hladom, da sem ga naposled brez hujših posledic le prenesel.

Jutro je bilo res strahota.

Zvečer sem naposled Jiříja našel ob biljardni mizi v edini gostilni v kraju, pri Čevlju. Pod meglicami cigaretnega dima, pajčolani, ki so viseli z velba kakor v Poejevih novelah, je suval kij in plašil mrtvaško zveneče krogle na baržunu. Bil je dobro razpoložen in me je vabil bliže – k sebi.

Tkanina dima je valovala kakor simulacijske mreže na računalnikih.

Pil je konjak, rjavo oko krvoločnega tigr.

Vprašal sem ga, kako je bilo ponoči.

Zamahnil je s kijem in vprašal: Zadeneš to? In je sprožil z eno kroglo gibanje celega sistema atomov. Plaz trkov je bil prav vesel.

Tako, vidiš, je dejal, je Bog ustvaril svet. Iz nule.

Misel je gibanje. Biljard v malem, zato ga tako rad igram.

Nato se je naslonil na kij in me opazoval.

Gostilniški prostori so bili natlačeni z ljudmi, ki so pili in bebljali. Dehtelo je kuhano vino, punč, žganje. Debela natararica je nosila litre in šefane nekam v kót, kjer se je dramilo živalsko vpitje. Njen vitki mož je mirno zrl vse to dogajanje iz alkohola in kakor angel plaval nad nami – levitiral. Bil je dobesedni lik iz modrih Chagallovih slik iz spominov na Vitebsk.

Sedi, sedi! me je povabil Jiři k svoji mizici – dohtarski. Na nji je bila steklenica z odprtim francoskim konjakom. Vedno ga je pil v Kartagini samo on.

Srknil je tigrovo zrenje in zažarel v skrnobi. Prižgal si je cigarilos in oponašal Fidela Castra.

Kakor sem ti že sinoči rekel, je pihal dim mimo mene, jaz sem dober človek. Kdor želi taksista zastonj, potem pokliče mene, dr. Kordulo. Številka 83-988. Ne pozabi. Boš že kdaj kje obležal pijan. Kliči – 83-988.

Kaj ni bila bolezen?

Ah . . ., si ti trapast! Ko sem ga vprašal, kdo je bolan, je bil toliko pijan, da sploh ni vedel, zakaj stojim pred njim.

In potem?

Kaj! Pustil sem ga pod milim nebom in se odpeljal domov spat. Hja . . . Hja . . . Naj kar zmrzne! V Ovsce drži gaz, za čevelj velika. Hja, hja! Toliko prismojen pa spet nisem, da bom ob vsej svoji neumnosti še garde dama kmetom in jih pijane spremljal domov. Da ne bi zašli v zamrzalasto smrt, ki je najlepša, a veš to . . .

Vsaj ozmerjal bi ga!

Ti, tam gori naj se grem pod milim ledenim nebom delilca morale? Si čisto ob pamet! Da bi se mi še slajše režal. Od smeha nad vsem tem bi noč preživel, tako je pa ni. Resen človek pozimi zmrzne. Veš kaj – kurec pa medicina in Hipokrat in z njim vse slovenske težave. Pij!

Čakaj čakaj, sem odrival kozarec. Prijavi ga!

Komu – župniku? Da bi se mi oba skup režala. Ti ne poznaš ljudi. Drugič ne bom šel, pa če jih bo sto naenkrat zares umiralo, ne za hec.

Seveda pa vse to, kar mi je Jiři pripovedoval v gostilni ob biljardnih kijih in konjaku, sploh ni bilo resnica. Jiři me je nalagal. Proti poldnevu sem naletel na gospo Lido, ki je bila še vedno v zadregi, ker jo je sinoči Jiři ozmerjal z drekom in zeljem. Zaupala mi je, da je bila gôri, v zimi, prava bolniška tragedija. Deklici se je izlilo slepo črevo in sodelovali so vsi vaščani iz vseh vasi in zaselkov, ko so deklico spravljali na saneh v dolino. Morali so sani nositi.

Obstal sem in nisem vedel, kaj naj rečem.

Vam je povedal, da je šlo zares?

Zajecljal sem, da mi je. Ona pa je dobro videla, da mi ni, nasmehnila se je in pokončna, nabadaje na prsi seno zraka, odšla . . .

Tu je bilo spomina konec in fotografija je bila izčrpana. Z vso našo

goloto vred in soncem na nas... Še enkrat sem preletel knjigo, v kateri je fotografija čemela. Španski roman *Torrente de Pareys*.

Odložil sem fotos, to najmodernejše mumificiranje človeka, ki mi je ob Ravelovem Boleru predramilo izvor in pomen te glasbene zvrsti.

Ta španska oblika enozvočja je tako imenovano žensko začenjanje, kjer se vse ustaljeno in dobro razbije in se potem znova vse z neizmerno ljubeznijo zlepi nazaj v novo obliko.

Bolero je družinska tragedija, ki jo sproži moški na ženski izziv.

Celo popoldne sem visel skozi to okno resnice. Zunaj je drhtelo in se svetilo morje, pri meni pa je s plošče dihala tiha črnina, v katero je bilo vdolbeno glasbeno razmerje.

Kako globoka čutnost je žalost!

Zvok je le njena pismena oblika – hieroglif.

Ravel je moral to poznati še globlje kakor jaz.

Nisem in nisem se mogel posloviti od fotografije izpred toliko let, ker je to res mumificiran hip, ki ima v sebi najbolj obstojne strupe, s katerimi si telesa zares otmò nesmrtnost.

Strupu je ime Bolero.

Faraoni so pokopani najprej v *bolere* in šele nato položeni v piramide.

Prsi ženske.

V tem je začenjanje – nehanje – začenjanje.

Sveta črka.

Janko
Kos

Novi pogledi na slovensko literaturo

POSKUS DRUŽBENOPOLITIČNE DOLOČITVE

Za ponovno presojo povojne slovenske književnosti bo nedvomno potreben tudi jasnejši pogled na socialne, politične, moralne in ideološke vloge, ki jih je odigrala v letih 1945–1990. Ko sem jeseni 1991 – se pravi po vojni za slovensko neodvisnost – pisal za ameriški zbornik o Sloveniji krajši prispevek o »sodobni slovenski literaturi«, sem imel pred očmi prav ta vidik, saj je bilo na dlani, da bi za ameriškega bralca utegnila slovenska literarna problematika brez tega ostati nezanimiva. To je bil seveda šele poskus, ki ga bo nujno ne le dopolnjevati, ampak izdelati na različnih ravneh – od najbolj zunanje, kot so zapiranja, preganjanja in omejevanja literarnih ustvarjalcev v povojnem obdobju, pa do natančnejšega premisleka o takšnem ali drugačnem »opozicijskem« pomenu njihove literature.

Za slovenskega bralca bo vse to terjalo daljše napore slovenske literarne vede, pa ne le njenih zgodovinarjev in teoretikov, ampak tudi drugih interpretov, kritikov in sociologov, ki jim je razumevanje slovenskega literarnega razvoja poklic in dolžnost. Za začetek bo pa nemara koristen tudi